

2013-04
Enheten för
politikutveckling
och studier

Argumentations- handledning

Vänsterpartiet
2013

Att sätta dagordningen och nå ut

Att motverka vinster i välfärden har varit en framgångsrik och prioriterad fråga för Vänsterpartiet under en längre tid. Några exempel är medieutspel, rapporten "Vinster i välfärden" och den centrala handledningen för hur man kan jobba lokalt med att motverka kommersiella intressen i samband med upphandlingar och lagen om valfrihetssystem (LOV). Det finns även många bra lokala och regionala exempel. När vi lägger genomtänka och betydelsefulla förslag är det viktigt att vi lyckas argumentera för dem och göra dem kända bland allmänheten. Detta gör vi bäst genom att både ha svar på tal och genom att vara offensiva och sätta dagordningen.

Det är viktigt att fundera på vem som ska vara mottagaren för argumenten. Är det andra kommunpolitiker som man vill övertyga i en omröstning eller är det kommunmedborgarna som man vill bygga en opinion tillsammans med. Oftast hänger detta ihop. Om man lyckas skapa en stark opinion har politiker från andra partier svårare att säga nej till våra förslag. Om allmänheten inte är informerad om Vänsterpartiets förslag skapar det alltså sämre förutsättningar för oss att driva igenom vår politik i de parlamentariska församlingarna.

En fälla som ibland är svår att undvika är att vi behåller de argument som vi använt för att förklara våra ståndpunkter i "stängda mötesrum" när vi övergår till de öppna rummen där bl.a. media finns närvarande. I förhandlingar eller på stängda nämnd- och kommunstyrelsemöten kan man ha en viss retorik. I kommunfullmäktige då det oftast redan är avgjort hur de olika partierna kommer att rösta måste vi skifta och använda oss av en annan typ av argumentation. Den argumentationen som vi använder i fullmäktige ska främst inriktas på att vinna kommunmedborgarna, exempelvis genom att få in citat i tidningar och annat från debatten, och inte på att vinna motdebattören. Självklart ska vi vara och framstå som kunniga och pålästa i båda lägena, men när vi riktar oss utåt är inte det som kan uppfattas som detaljfrågor det som är av störst intresse för mottagaren.

Planera gärna vad ni ska säga i kommunfullmäktige så att det är citerbart och intressant för media att skriva om, även om de inte är lika insatta som ni själva är i sak. Kommuninvånarna får på så vis en chans att veta vad Vänsterpartiet gör i kommunen. Andra bra saker är förstås att själv skicka pressmeddelanden, skriva insändare och debattartiklar. Man kan ordna möten med exempelvis brukarorganisationer eller samla in namn för ett förslag som Vänsterpartiet driver lokalt. Även efter att Vänsterpartiet lyckats få igenom ett förslag mot vinster i välfärden är det viktigt att kommunicera detta till allmänheten. Det handlar om att tillsammans med andra bygga en så stark opinion som möjligt för en avkommersialisering och en ökad kvalitet i välfärden.

Vårt budskap

Vänsterpartiet vill ta bort vinstintressena i välfärden. Då skulle vi få en bättre välfärd, i korthet av två anledningar:

1) Vinstintresset stjäl skattepengar som skulle ha gått till välfärden. Det får konsekvenser för kvalitén. År 2010 gick uppskattningsvis 8,7 miljarder av skattebetalarnas pengar till vinster i välfärdsföretagen (resultatet efter avskrivningar, men före skatt). Det är pengar som annars skulle ha räckt till att anställa ca 22 000 undersköterskor i välfärden.

2) Vinstintresset leder fel. När de som bestämmer över välfärden har vinster som sitt mål, kommer de att styra den fel. Vårdcentralerna får ett intresse av att fokusera på de lönsammaste patienterna, istället för dem som behöver vården mest. Skolorna satsar på reklam och för höga betyg, istället för att ge en så bra utbildning som möjligt. Äldreboenden lägger resurser på det som är enkelt att

mäta i kvalitetskontroller, istället för på allt det andra som är minst lika viktigt i mötet med de äldre. På område efter område ser vi hur vinstintresset leder fel – resultatet blir en sämre välfärd. Även den offentliga välfärden påverkas av detta och tvingas anpassa sig till marknadstänkandet.

Det är denna samlade utveckling vi brukar kalla kommersialiseringen av välfärden.

Ett flertal mätningar visar att vi har ett starkt stöd för vårt motstånd mot vinstintressenas ökade inflytande på välfärden, det gäller väljare oavsett parti. Trots detta avspeglas det inte alltid som stöd för Vänsterpartiet i opinionsmätningarna. Det kan bero på att väljarna inte vet att vi tycker så, eller att de inte vet att vi har bra och konstruktiva förslag kring hur en avkommercialisering skulle kunna se ut. Men det kan också vara så att de inte fullt ut kopplar ihop kvalitén inom förskolan eller äldreomsorgen med vinstuttag. Väljarna prioriterar välfärdens kvalitet mycket högt, därför är det viktigt att vi alltid lyckas förklara att det blir bättre kvalitet om vi får bort de kommersiella intressena. Det gäller både enskilda verksamheter och välfärden som helhet, inklusive den offentliga välfärden. Detta eftersom när vissa verksamheter drivs med vinstintresse tvingas även den offentliga verksamheten till att pressa sina kostnader, exempelvis i upphandlingar. Eller genom att pengar går till vinstutdelning istället för att användas till den sammantagna äldreomsorgen i kommunen. Behövs inte pengarna på ett ställe så finns det garanterat någon annanstans de kan komma till mer nytta än när de går till vinstutdelning.

Att förklara problemen så att de berör människor i deras vardag är en utmaning. Att kommersialiseringen försvårar för kommunpolitikerns möjlighet att planera äldreomsorgen kan vara viktigt för dem av oss som är kommunpolitiker, men det är ett argument som mycket få väljare bryr sig om. Istället för att tala om systemen, bör vi tala om hur alla de som använder äldreomsorgen påverkas.

Vänsterpartiets förslag i korthet:

- Inga skattepengar för vård, skola, förskola och äldreomsorg ska gå till företag som är ute efter att ta ut vinst. Det hindrar inte att man har olika verksamheter att välja på. Det kan vara t ex personalkooperativ, ideella stiftelser, företag utan vinstintresse och förstås olika alternativ inom det offentliga.
- De som startar välfärdsverksamhet ska inte automatiskt få skattepengar för det. En förutsättning ska vara demokratiska beslut och noggranna bedömningar av behoven. Vi säger därför nej till LOV och vill ändra i skollagen så att huvudmannen (idag kommunen) får rätt att avgöra om, var och vilka skolor som ska få finnas i kommunen.

8,7 miljarder – vad betyder siffran och vad skiljer vinst från vinstutdelning?

Vänsterpartiet har gjort egna beräkningar utifrån SCB-statistik om ekonomin i de privata välfärdsföretagen. De visar att den vinst som privata företag gjorde på skattepengar för vård, skola och omsorg år 2010 uppskattningsvis var 8,7 miljarder kronor.¹

De 8,7 miljarderna är resultatet efter avskrivningar och före skatt, det vill säga vinst. Enkelt uttryckt är det hur mycket överskott företagen gör. Det är viktigt att ha klart för sig att detta inte är detsamma som *vinstutdelning*, det vill säga

¹ Mer om hur vi har räknat finns på <http://www.vansterpartiet.se/flygblad-och-faq-om-vinster-i-valfarden/>

hur mycket som ägarna plockar ut ur företaget. Vad ägarna gör med vinsten beror på vad de tror ger störst avkastning i framtiden – ibland låter de den stanna i företagen, ibland plockar de ut den.

Enligt SCB är avkastningen på insatt kapital nästan dubbelt så hög i de privata välfärdsföretagen som i näringslivet överlag. En del av vinsterna används därför till att köpa upp verksamhet och expandera så att ägarna kan tjäna ännu mer pengar i framtiden. Det är ofta det som döljs bakom talet om att ”vinsten återinvesteras”: ägaren har köpt en ny skola vilket gör företaget värdefullare, men det förbättrar inte välfärden. Andra delar av vinsten plockas ut av ägarna.

Det finns många olika påståenden om storleken på vinsterna. Vi kan vara trygga i vår siffra, så länge vi inte blandar ihop den med vinstutdelningen. Tvärtemot vad våra motståndare hävdar så är vinsten (överskottet) ett relevant mått. Den visar hur mycket företaget har lyckats pressa verksamheten. De 8,7 miljarderna är lika mycket som lön och sociala avgifter för cirka 22 000 undersköterskor. Att en del av vinsten går tillbaka i skatt spelar mindre roll. De pengarna kan användas till allt från försvaret till skattesänkningar för rika. Det enda som är säkert att pengarna som pressas ut som vinst *inte* går till den välfärdsverksamhet de var avsedda för.

Frågor, påståenden och svar

Här nedan listas en del av de frågor som kan dyka upp i debatten. Alla kommer förstås inte att få alla frågor, men det kan vara bra att känna till ungefär hur våra motdebattörer fungerar och vad de brukar lyfta för slags argument. Det kan även vara bra att läsa på och ha en del förkunskap, även om det förstås oftast inte är särskilt bra rent debattmässigt att gå in på och förklara alla detaljer. Samtidigt är det minst lika viktigt att kunna formulera sig kort och kärnfullt. Därför är de flesta av våra svar här uppbyggda i två delar. En som passar för att läsa själv, inför debatter eller att använda i förhandlingar och en del som fungerar bäst i debattsituationer i exempelvis kommunfullmäktige. I mediasammanhang gäller det att vara extra kärnfull och tydlig då journalister oftast enbart tar med enstaka meningar. Kom också ihåg att vi inte enbart ska svara på motståndarnas frågor, utan framförallt själva sätta agendan och komma ut med våra förslag i diskussionen om vinster i välfärden.

Ordlista:

SVB-bolag = Aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning (Aktiebolagslagen kap 32)

LOV = Lagen om valfrihetssystem (Företagens frihet att starta verksamheter för skattepengar)

Ni är emot valfrihet. Om det blir stopp för att plocka ut vinster ur verksamheten blir det i praktiken ett förbud mot alla privatföretag. De kommer att lägga ner och då finns inget att välja på.

Bakgrund/förhandling: Det enklaste svaret är att vi inte är emot valfrihet, bara att man inte ska få plocka ut vinster. Alla pengar ska gå till verksamheten. Svenskt Näringsliv har drivit en hård kampanj som betonat vikten av att kunna plocka ut vinst ur verksamheten och försöker koppla samman det med valfrihet. Men Vårdföretagarna har en panel av enskilda företagsmedlemmar (däribland från tandvård, personlig assistans, företagshälsovård, sjukgymnastik, hemtjänst och LSS). På frågan ”Om vinstförbud införs, hur stor anser du att sannolikheten är att verksamheten måste läggas ner?” svarade bara 24 procent att det var mycket sannolikt, detta trots alla kampanjer.

Det stora flertalet företag är ganska små. Man talar ibland om livsstilsföretagande. Man startar ett företag för att få styra och bättre kunna

påverka. Stora vinster är inte det centrala. Dessa företag kan mycket väl, om man vill, verka i SVB-bolag (Aktiebolag med begränsad vinstutdelning). För andra stora koncerner och de som ägs av riskkapitalbolag är dock vinsten den enda poängen. De är till antalet få men väldigt stora.

Debatt: Det stämmer inte. Med Vänsterpartiets förslag kan vi fortsätta att ha privata aktörer och valfrihet. Det kan vara t.ex. personalkooperativ, ideella stiftelser och företag utan vinstintresse. Och vi kan förstås ha många olika alternativ inom det offentliga. Däremot sätter vi stopp för möjligheterna att plocka ut vinster från välfärden. Alla skattepengar som avsätts till välfärden ska gå till verksamheten.

Varför ska man få bygga en vårdcentral med vinst men inte driva den med vinst?

Bakgrund/förhandling: Anledning är att det är helt olika typer av verksamheter och att det därför inte är något märkligt med att de styrs av olika regler. En viktig skillnad är att på många områden kan konkurrens leda till effektivisering och höjd kvalitet, men detta fungerar sämre i välfärden. I välfärden är personal den stora kostnaden och effektivisering handlar då om att minska personalen, något som i allmänhet försämrar kvalitén. Kvalitet på ett husbygge går att mäta någorlunda objektivt, men det är mycket svårt i välfärden. Detta bland annat eftersom så mycket ligger i mötet mellan människor. Det betyder inte att välfärdens kvalitet är subjektiv, men den är svår att kontrollera för en utomstående på ett sätt som inte går att gå runt.

Debatt: Skälet är att det är väldigt stor skillnad på att bygga hus och att ge vård till sjuka människor. Olika regler passar för olika typer av verksamhet. Varför ska man få bygga en polisstation med vinst men inte driva den med vinst?

Med privata vinstsyftande företag kan nya effektivare arbetssätt komma fram.

Bakgrund/ förhandling: Det finns flera exempel på att de nya arbetssätt som kommer fram snarare försämrar välfärden. Elever får allt högre betyg men sämre kunskaper. Privata företag inom äldreomsorgen har mindre med personal och fler visstidsanställda.

Det är viktigt att sprida bra erfarenheter liksom dåliga när det gäller arbetssätt. Detta får inte vara en företagshemlighet. Sveriges kommuner och landstings (SKL:s) arbete med öppna jämförelser mellan kommuner och landsting är ett viktigt verktyg. Öppenhet och kunskapsspridning samt erfarenhetsutbyte bör sättas i centrum.

Debatt: Varför skulle vinst som inte återinvesteras i verksamheten leda till bättre arbetssätt? Barn och äldre är inga varor – de är människor. Vänsterpartiet föreslår att man även i fortsättningen ska kunna driva en privat icke kommersiell verksamhet inom exempelvis äldreomsorgen. Däremot ska man inte kunna använda skattepengar som skulle gått sjuksköterskors och vårdbiträdens löner till aktieutdelning. Är det inte viktigast att alla pengar används för att förbättra omsorgen på äldreboendena och förskolorna?

Det viktiga är att olika utförare konkurrerar med varandra, det höjer kvalitén.

Bakgrund/förhandling: Konkurrens kan vara bra, men det förutsätter en massa saker: att det finns flera utförare som inte har oligopolställning, att kunderna har bra information och lätt kan göra aktiva val, osv. SNS-studien ”Konkurrensens konsekvenser” har tittat på forskningen om detta och visar att välfärden är ”en kvasimarknad”, det vill säga att marknaden och konkurrensen inte fungerar i

väljärden. Marknadsreformerna där har skapat en dåligt fungerande låtsasmarknad. Det höjer inte kvalitén.

Debatt: När man väljer mellan två klädbutiker kan det vara så. Blir det fel är det bara att ändra sig. Men i skolan eller vården får det inte bli fel. En misslyckad skolgång eller operation kan inte reklameras. Vinstintresset gör att resurser försvinner ut i aktieutdelning istället för att gå till att anställa fler lärare. Skolor lockar genom att ge höga betyg, men sämre kunskap. Personaltätheten minskar på äldreboendena och vården brister både inom det privata och offentliga. Då är det ganska logiskt, att för att kunna förbättra väljärden behöver vi kunna använda alla resurser som finns just till väljärden.

Konkurrensutsättning sparar pengar.

Bakgrund/förhandling: Väljärdsverksamhet är personalintensiv och privata vinstsyftande företag har i genomsnitt lägre bemanning. Med lägre bemanning och sämre arbetsvillkor kan alla utförare spara pengar. För kommuner i svår ekonomisk situation kan det vara frestande att lägga ut verksamheter på entreprenad enbart för att spara pengar – eller att privatisera av ideologiska skäl – inte för att effektivisera. Detta kan vara en bekvämare väg än att själva minska bemanningen och försämma arbetsvillkoren.

Verksamheterna behöver tillräcklig finansiering samtidigt som kommunerna behöver tillräckliga skatteinkomster för att kvalitén ska vara god.

Debatt: Nej, det gör det inte. Med vinstdrivna företag måste det ju bli pengar över till vinst. Och för övrigt är inte målet att äldreomsorgen, skolan och vården ska vara så billig som möjligt. Målet är att den ska vara så bra som möjligt.

Privata är effektivare än offentliga.

Bakgrund/förhandling: SNS-rapporten ”Konkurrensens konsekvenser” visar att det saknas belägg för att privatiseringen av väljärden generellt skulle ha lett till effektiviseringar. Privata utförare kan ibland se effektivare ut men då ska man minnas att de har fördelar bland annat av att:

- Privata kan välja att lokalisera sig i ett visst område med lönsamma kunder
- Privata har 6 % momscompensation inom pedagogiska området vilket är en överkompensation.²
- I t.ex. hemtjänsten får privata sälja tilläggstjänster, men det får inte kommunen göra.
- Det är högre andel pedagogisk personal och därmed högre kostnader i kommunala skolor.
- Det offentliga har det yttersta ansvaret för verksamheter och måste planera och ha beredskap om en privat väljer att lägga ner verksamheten.

Debatt: Nej, de är de inte. Det finns inget belägg för det i forskningen. Barnomsorgen eller äldreboendena är inte vilka verksamheter som helst, man kan inte effektivisera hur mycket som helst utan att kvalitén försämmas. En vinstdrivande verksamhet, innebär färre utbildade lärare, mindre tid för de äldre i hemtjänsten och större barngrupper i förskolan. De barn som behöver extra

² <http://www.lararnasnyheter.se/specialpedagogik/2011/11/16/olustigt-olika-bidrag>

hjälp väljs bort i skolan, och de riktigt sjuka får inte den vård de behöver. De är helt enkelt för dyra.

Varför ska man inte kunna välja bort dålig sjukvård när man kan välja bort t.ex. dåliga bilverkstäder? Sjukvård är viktigare än fel på en bil!

Bakgrund/förhandling: Vi ska ha lika bra vård över hela Sverige. Detsamma ska gälla skola och omsorg. Vi ska aldrig acceptera olikhet när det gäller kvalitet. Negativa val d.v.s. att man väljer bort skola, omsorgsboende m.m. är inte vanligt i det verkliga livet. Det är inte lätt att byta skola mitt under en termin. Äldre och sjuka kan inte lätt ”rösta med fötterna”. Denna mekanism kan därför inte vara det som ska garantera välfärdens kvalitet. Däremot kan positiva val vara bra, t.ex. att man väljer ett äldreboende med en viss inriktning, att man väljer en skola med en viss pedagogik.

Debatt: Vi vill inte hindra människor från att välja bort en dålig vårdcentral eller äldreboende. Men vården, skolan och omsorgen är så viktiga att ingen ska behöva oroa sig för att välja fel. Man ska kunna lita på att den alltid är bra. De problem som finns idag inom skolan och vården kommer vi tillrätta med om vi exempelvis anställer fler lärare eller sjuksyrror, inte genom att slösa bort skattepengarna på vinstutdelningar.

Det viktiga är kvalitén, inte driftsformen. Därför borde vi ha mer kvalitetskontroller istället för att förbjuda vissa typer av företag.

Debatt: Vinstintresset försämrar välfärden, det är därför vi vill ha bort det. Så länge det finns företag i välfärden vars mål är att tjäna pengar, så kommer de att försöka gå runt de kvalitetskontroller man försöker ställa upp för dem. Den största effekten av att införa en mängd kontroller är kostsam och krånglig byråkrati.

Men det mesta av vinsterna återinvesteras ju.

Bakgrund/förhandling: Det stämmer att en del av vinsterna ”återinvesteras”. Därför är det viktigt att skilja på vinst och vinstuttag. Vinsten är överskottet, som företagets ägare sen kan välja vad de gör med. De kan bland annat använda den till att förbättra verksamheten, köpa upp nya verksamheter, spara pengarna i bolaget eller plocka ut den som vinstutdelning.

När välfärdsföretagen säger att de återinvesterar vinsten handlar det ofta om att köpa upp nya företag – inte investera i själva verksamheten.³ Och investerar de i verksamheten så syftar det normalt till att skapa en större vinst senare. I båda fallen så växer företaget och blir mer värdefullt, så att det efter några år kan säljas vidare till ett högre pris. Den vinsten skapas med hjälp av skattebetalarnas pengar och är ingenting som förbättrar välfärden.

Debatt: De så kallade återinvesteringarna handlar idag ofta om uppköp av nya företag, inte om återinvesteringar som förbättrar verksamheten. Pengarna går inte till de äldre eller till barnen utan till att köpa nya företag för att tjäna ännu mer pengar, det kan väl inte vara rätt?

Privata företag tjänar inga stora pengar i välfärden.

Bakgrund/förhandling: Tidningen Dagens samhälle m.fl. har försökt ge en

³ Det framgår bland annat av just den Almega-rapport som försöker skapa bilden av att det sker mycket återinvestering, ”Privata investeringar i friskolor” 2012. Se t ex om Academedia och Pyslingen.

bild av att privata företag inte gör några stora vinster i välfärden, till och med att många gör förluster. Men privata storföretag är inga ideella organisationer. Inom koncerner med olika bolag kan intäkter och kostnader flyttas runt så att vinster maximeras och skatter minimeras. Genom t.ex. koncernbidrag från företaget till ett annat företag utomlands med samma ägare, kan vinsterna trolas bort från det land man är verksam i. Så kan pengar slussas ut på andra sätt än genom vanlig vinstutdelning och resultatet kan se dåligt ut på pappret, med syfte att man ska undvika skatt. För riskkapitalbolagen är det också en central metod att tjäna pengar genom att köpa och sälja företag, snarare än vanlig vinstutdelning.

Debatt: Det stämmer inte. Riskkapitalisterna är inga välgörenhetsorganisationer. Poängen med att ha ett företag är bl.a. att man ska göra vinst. Varför skulle de annars vara så emot att driva det som ett företag utan vinstintresse, som Vänsterpartiet föreslår? Riskkapitalbolag gör årligen miljardvinster på välfärden. Att de sedan trixar och döljer vinsterna för att undvika skatt är en annan sak.

Varför ska bara förlustföretag accepteras?

Bakgrund/förhandling: Vänsterpartiet vill inte förbjuda vinst i betydelsen överskott. Däremot får man med vårt förslag inte plocka ut vinsten, annat än i mycket begränsad omfattning (inte mer än motsvarande statslåneräntan plus en procent, dvs motsvarande vanlig bankränta). Överskottet ska alltså återinvesteras. Då kommer bara de ägare att vara intresserade som bryr sig om välfärden på riktigt.

Debatt: Det är en missuppfattning. Självklart ska man driva en sund ekonomisk verksamhet. Däremot ska man med Vänsterpartiets förslag inte kunna plocka ut vinsten. Vinsten ska återinvesteras till dem som har betalat skatt och behöver vården, omsorgen eller skolan.

Ska kommunens budget gå med vinst?

Bakgrund/förhandling: Parlamentariska församlingars budgetar ska varken gå med över- eller underskott, den ska pricka så rätt som möjligt. Vinst är ett begrepp som ska användas för näringsverksamhet, inte för kommuner/landsting/regioner eller för ideella organisationer.

Debatt: Kommuner ska varken gå med förlust eller vinst. Det är själva poängen: att varje skattekrona ska användas till barnen på förskolan eller de äldre på boendena.

Det är bra för personalen att ha flera arbetsgivare att välja mellan.

Bakgrund/förhandling: Att ha flera arbetsgivare att välja mellan är ingen garanti för goda arbetsvillkor. Inom t.ex. handels- och hotell och restaurangsektorerna finns en mängd privata arbetsgivare att välja mellan. Men detta innebär inte att personalen där har särskilt goda arbetsvillkor. Det är också vanligare med lägre bemanning hos privata vinstsyftande arbetsgivare inom vårdsektorn än bland offentligt anställda.

Debatt: Dåliga arbetsvillkor finns både där det finns en och där det finns många arbetsgivare. I välfärden finns det två saker att spara på för att kunna öka vinsterna, det är löner och det är bemanning, båda drabbar personalen. Vill man ha bättre villkor för personalen i välfärden så ska man inte satsa på privatiseringar – då ska man satsa på rätt till heltid och mer resurser till välfärden. Det gör Vänsterpartiet.

Varför vill Vänsterpartiet ha SVB-bolag?

Bakgrund/förhandling: SVB-bolag är en form av aktiebolag. Banker och andra som kan tänkas låna ut pengar till ett företag vet vad ett aktiebolag är och det finns en tydlig lagstiftning. Många privata företag är idag vanliga aktiebolag, även små företag som inte har samma vinstfokus som de som ägs av riskkapitalbolag. Skillnaden är begränsningen av vinstutdelning. Mindre företag kan vara så kallade privata aktiebolag, normalt med högst 200 ägare. Stora aktiebolag är publika aktiebolag. SVB-bolag kan endast vara privata aktiebolag.

Debatt: Det är en bolagsform som fungerar om en privat aktör har en särskild idé som skulle berika välfärden. Vill man låna pengar från banken, fungerar det bra med den bolagsformen. Om drivkraften är att driva en skola med särskild pedagogik eller ett äldreboende med en viss inriktning, kan man fortsätta att göra det i den här formen.

Ska endast SVB-bolag vara tillåtna enligt Vänsterpartiet?

Bakgrund/förhandling: Nej, det kan även finnas former som har motsvarande vinstutdelningsbegränsningar t.ex. stiftelser och icke vinstdrivande kooperativ. Inom EU är det bara Sverige som har SVB-bolag även om det i några länder finns liknande företagsformer. Att endast tillåta SVB-bolag skulle strida mot EU-lagstiftningen. Det är helt onödigt att på denna punkt göra Vänsterpartiets förslag omöjligt p.g.a. EU-rätten och därmed den svenska lagen om offentlig upphandling (LOU).

Debatt: Nej, vi vill se till att skattepengar inte försvinner bort från dem som har behoven, samtidigt som en valfrihet kan garanteras. Ett annat sätt att bedriva verksamhet kan vara genom en stiftelse eller olika former av icke vinstdrivande kooperativ.

Kan man inte trixa med bokföringen i SVB-bolag så att vinster försvinner?

Bakgrund/förhandling: Lagstiftningen kring SVB-bolag är framtagen för att motverka sådant. Dock föreslår Vänsterpartiet kompletterande lagstiftning. Tidigare fanns det en så kallad stopplag mot utförsäljning av sjukhus till vinstsyftande ägare. Där skulle man göra en samlad bedömning av ägarna, d.v.s. inte enbart kontrollera den vinst som presenteras i bokslutet. Något liknande behövs nu också. I aktiebolagslagens kapitel 17 finns regler mot värdeöverföring. Det kan handla om orimliga internt satta priser, räntor m.m. Det gäller även orimligt höga löner. Det är två exempel på lagstiftning som finns eller funnits. Dessa svenska erfarenheter liksom exempel internationellt bör användas för att stärka lagstiftningen mot vinstutdelning och andra former av värdeöverföringar ur verksamheten.

Debatt: Inte med det samlade förslag som Vänsterpartiet har. Det är ju själva poängen, att pengarna ska gå till behoven inte till privata fickor.

Varför ska sektorer där kvinnor dominerar inte få dela ut vinster medan manliga får det?

Bakgrund/förhandling: I toppen på de flesta stora företagen och bland de bakomliggande ägarna (t.ex. riskkapitalbolagen) dominerar männen. I privata företag är bemanningen lägre och det är vanligare med otrygga visstidsanställningar, det drabbar personalen varav de flesta är kvinnor. Det innebär att kvinnorna på golvet betalar vinsterna åt männen i toppen.

Men oavsett hur jämställda företagsägarna skulle bli, så kommer det absoluta flertalet kvinnor att vara vanliga anställda. För att förbättra för kvinnor som

grupp är det därför bättre arbetsvillkor för dem som är det viktiga, vilket är ett bra skäl att vara emot vinster i välfärden.

Man ska också komma ihåg att det finns många traditionellt manliga branscher som ingen vill ska drivas av privata företag, t.ex. polisen, brandkåren och militären.

Debatt: De som äger de stora företagen är män, men de som jobbar på äldreboenden och vårdcentraler är kvinnor. Det är alltså de kvinnorna som måste stressa mer när männen i toppen ska få sina vinster.

Vi har inte råd att driva de 200 nya vårdcentralerna om de blir landstingsägda.

Bakgrund/förhandling: LOV är tvingande för landstingen/regioner när det gäller primärvård. Det är en rättighet för privata att starta en vårdcentral och att landstinget ska betala. Om inte dessa privata ägare får plocka ut vinst så läggs det ner sägs det från högerhåll. Å andra sidan sägs det att landstingen inte har råd att driva dessa vårdcentraler så de kommer att läggas ner. Men dessa 200 nya vårdcentraler betalas ju redan idag av landstingen. Det sägs ju från högerhåll att den offentliga finansieringen ska finnas och vara kvar. Samtidigt kräver man sänkt skatt, d.v.s. det som ska finansiera alla vårdcentraler. Den ekvationen går inte ihop. Om man inte låter människor teckna privata sjukvårdsförsäkringar som i USA, vilket många inte har råd med.

Debatt: Det är dyrare att driva många vårdcentraler idag, när så många av dem också tar ut vinst. Även idag finansieras ju verksamheten med våra skattepengar – oavsett om den är privat eller offentlig. Det är alltså exakt samma pengar. Eller menar ni att vi ska ha mer privata försäkringar där personens plånbok helt ska på styra möjligheterna till god vård?

Vet alltid politikerna bäst?

Bakgrund/förhandling: Lokaliseringen av skolor och sjukhus görs inte enbart utifrån enskilda individers vilja utan även utifrån verksamhetens effektivitet och ekonomiska begränsningar. Att privata företag får frihet att lokalisera verksamheter utifrån sina intressen ökar inte valfriheten utan ändrar bara förutsättningarna. Det blir inte mer pengar till vård och utbildning, det är fortfarande kommuner och landsting som ska betala. Hushållning med resurser innebär också prioriteringar. Detta kan ske via lagar. I hälso- och sjukvårdslagen står det t.ex. att de med de största behoven ska ges företräde. Bör detta slopas till förmån för att sjukvård ska ges där lönsamheten är den största?

Utbildningsverksamheten har en skollag. Anledningen är att utbildningen även har ett samhällsperspektiv. Allmänbildade medborgare stärker demokratin och god utbildning är viktig för samhällsutvecklingen, privat och offentligt näringsliv och därmed framtida välfärd.

Debatt: Nej. Men politiker styrs av demokratiska beslut och kan därför fördela välfärdens resurser efter behov. Alternativet är att låta vinstdrivna bolag styra inom välfärden, vilket är fallet på många håll idag. Då kommer vinstintressena före behoven. Och de elever eller patienter som mest behöver stöd riskerar att få det minst, och tvärtom.

Privata vinstsyftande företag utför bara det som demokratiskt förtroendevalda bestämt.

Bakgrund/förhandling: Allt mäktigare privata bolag kommer att försöka påverka villkoren för olika välfärdstjänster. De kommer att kunna lägga ner stora summor på opinionsbildande verksamhet för att få mer förmånliga villkor. Bland annat pressar de på för ökad privat finansiering.

Offentligt finansierad sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring har försämrats vilket lett till fler privata försäkringar. Underfinansiering av sjukvård leder till fler privata sjukvårdsförsäkringar (numera ca 500 000 och försäkringsbolagen tror att de växer snabbt de kommande åren). De som har de bästa försäkringarna går före personer med de största medicinska behoven. Om offentlig sektor blir allt mer beroende av privata bolag blir demokratin allt svagare. Stora privata bolag blir inte enbart utförare utan även de som allt mer påverkar utformningen av reglerna för verksamheten.

Debatt: Nej, privata företag främsta syfte är att göra vinst. Och visst om det handlar om att bygga stolar eller sälja frukt så kan det vara okej, men inte om det handlar om att ta hand om min mormor eller mina barn. Det finns länder – som USA – som redan har system där vinstdrivande bolag dominerar inom vården och omsorgen, och resultaten är inte goda.

Det behövs privata pengar som komplement.

Bakgrund/förhandling: Så länge som vård, skola, omsorg är offentligt finansierad så spelar det ingen roll. Den offentliga budgeten blir inte större bara för att fler företag ska ta del av den och göra vinst. Snarare mindre eftersom skattepengarna då ska räcka även till privata vinstutdelningar.

Debatt: Detta är en myt. De privata bolagen dränerar välfärden på resurser snarare än tillför pengar. De pengarna de privata företagen använder sig av kommer från vanligt folk, via skatten.

Privat drivna skolor (friskolor) driver upp resultaten i kommunala skolor.

Bakgrund/förhandling: En rapport av två ekonomer (IFAU) säger detta. Men det enda som visas tydligt är att privata företag etablerar sig där de bästa marknadsutsikterna finns d.v.s. i områden där befolkningen har hög utbildning och goda inkomster. Kommunala skolor hade höga meritvärden i dessa områden redan innan det funnits privata friskolor. Vi har också sett hur betyginflationen i friskolorna ökar och att skillnaderna mot elevens betyg och nationella proven är större inom friskolor än i den kommunala skolan. Det blir ett sätt att ”ragga kunder” istället för att lära ut kunskap.

Debatt: Nej det gör de inte. Däremot dränerar de skolan på resurser. Vi har också sett hur betyginflationen i friskolorna ökar och forskning visar att friskolor är generösare med att rätta de nationella proven än vad de kommunala är. Det blir ett sätt att ”ragga kunder” istället för att lära ut kunskap. Vill man driva upp resultaten ska man ta bort vinstintresset och satsa på fler lärare, det vill Vänsterpartiet.

Privata friskolor missgynnas jämfört med kommunala i skollagen.

Bakgrund/förhandling: Nej, det är tvärtom. Skolpengen baseras på de kommunala skolornas ersättningar. Kommunen är skyldig att erbjuda utbildning. Om exempelvis en friskola lägger ner måste kommunen kunna erbjuda eleverna studier i en annan skola. De kommunala skolorna är även skyldiga att ta emot barn med särskilda behov. För privata friskolor gäller:

33 § Varje huvudman för en fristående gymnasieskola ska ta emot alla ungdomar som har rätt till den sökta utbildningen i gymnasieskolan.

Mottagandet till en viss utbildning får dock begränsas till att avse elever som är i behov av särskilt stöd, och vissa elever som utbildningen är speciellt anpassad för.

När det gäller utbildningar som inte utformas för en grupp elever och yrkesintroduktion som utformas för en grupp elever finns särskilda regler om när huvudmannen för en fristående skola är skyldig att ta emot ungdomar som uppfyller behörighetskraven för utbildningen i 17 kap. 29 §. I övrigt är en huvudman för en fristående skola inte skyldig att ta emot ungdomar till sådan utbildning.

Debatt: Nej, det är tvärtom. De privata plockar russinen ur kakan medan kommunen står med kostnaderna. Kommunen är skyldig att erbjuda utbildning för alla elever, oavsett vilka behov de har av hjälp och stöd. Och om exempelvis en friskola lägger ner, måste kommunen kunna erbjuda eleverna studier i en annan skola. Friskolor kan också välja att etablera sig var de vill, exempelvis i områden där föräldrar har hög utbildning och inkomst vilket gör att eleverna behöver mindre hjälp än andra. Så skaffar de sig billigare kunder och högre vinst.

Facket Kommunal vill ha privata vinstsyftande företag inom vård, skola, omsorg.

Bakgrund/förhandling: Så här säger Kommunal i sin rapport: ”När det gäller barnomsorg och äldreomsorg är det däremot svårt att specificera hur personalen i hemtjänsten, särskilda boendet eller förskolan ska utföra arbetet, trots att vi har en klar bild om verksamhetens mål. Vi vill att verksamheten ska ge de äldre en värdig service, och ge våra unga en trygg och stimulerande miljö. Dessa är två saker som inte är särskilt lätta att formulera i ett kontrakt. Vad som bör utföras offentligt och privat beror alltså på. Om uppdraget är enkelt, utan målkonflikter eller inbyggda etiska värderingar kan ett enkelt kontrakt slutas om upphandling eller enskilt utförande. Ett sådant enkelt kontrakt kan gälla till exempel sophämtning eller snöröjning, där det är enkelt att definiera och kontrollera utförandet.”

Det Kommunal argumenterar för i rapporten är att enbart enkla uppdrag är lämpliga för upphandling eller enskilt utförande. Idag har Kommunal ställt sig bakom LO:s förslag om att huvudregeln ska vara att inte tillåta företag med vinstintresse i välfärden, om än med möjlighet till lokala undantag.

Dessutom vill Kommunal kraftigt öka resurserna till välfärden. Vänsterpartiet är de som tydligast instämmer i detta och också alltid lägger in sådant i våra budgetar. Men vi menar att det också är viktigt att de resurserna går till rätt saker, dvs till dem som har störst behov och inte till vinstutdelningar. Det förutsätter också att välfärden befrias från vinstintressen.

Även den offentligt drivna välfärden har skandaler och brister.

Debatt: Så är det och eftersom Vänsterpartiet tycker att välfärden är så viktig ska vi alltid vara de första att säga ifrån när den inte håller måttet. Men för att få en bättre välfärd måste vi få bort vinstintresset eftersom det påverkar både den privata och den offentliga välfärden negativt. Och vi måste satsa mer resurser till skolan, äldreomsorgen och vården. Så får vi en välfärd man kan lita på.

Det arbetar ungefär 200 000 personer i den privata välfärden och ert förslag hotar dessa jobb.

Debatt: Tvärtom, med vårt förslag skulle det bli fler jobb i välfärden. Med vår modell kan de privata företagen omvandla sig till företag utan vinstintresse eller

så får kommunen eller någon ideell organisation ta över verksamheten. De anställda får då följa med. Det är ju inte företagen som betalar för de anställda, så jobben blir inte färre för att vi tar över dem.

När inga pengar längre ska gå till vinster så skulle det faktiskt bli fler jobb i välfärden. Vi vet att lärartätheten är hela 17 procent lägre i de fristående gymnasieskolorna jämfört med i de kommunala.⁴ Och i privat äldreomsorg är det 10 procent färre anställda per äldre än vad det är i den kommunala.⁵ Det beror på vinstintresset.

Vänsterpartiets förslag innebär att XX-äldreboendet skulle tvingas läggas ned.

Bakgrund/förhandling: De flesta välfärdsföretag skulle sannolikt bli kvar – men utan att ta ut vinst – om Vänsterpartiets förslag genomfördes. Skulle någon lägga ned så är det fullt möjligt för kommunen att ta över eller starta ny verksamhet vid behov. I t ex Norrköping, Umeå, Arboga och Gotland har Vänsterpartiet varit med och tagit tillbaka äldreomsorgen till kommunal regi.

Debatt: Nej, om XX-äldreboendets ägare på riktigt är intresserade av äldreomsorgen så kan de omvandla sig till ett aktiebolag utan vinstintresse. Annars kan kommunen ta över driften av det. Det är ingenting dramatiskt utan är något som Vänsterpartiet är med och genomför i en rad kommuner i landet redan idag.

Förslagen från S, LO och Mp

Socialdemokraternas förslag

Förenklat kan man säga att Socialdemokraterna föreslår en rad kvalitetskrav och krav på ägarna, men att de accepterar att välfärden drivs av företag som plockar ut vinster från välfärden. Det innebär att välfärden kommer att fortsätta drivas av företag vars syfte är vinst och att problemen kommer att finnas kvar. Så länge det finns företag i välfärden vars mål är att tjäna pengar, så kommer de att försöka gå runt alla tänkbara kvalitetskontroller man försöker ställa upp för dem. Den största effekten av att införa en mängd kontroller är en kostsam och krånglig byråkrati.

Socialdemokraterna föreslår även att kommuner och landsting ska kunna välja att enbart rikta upphandlingar och valfrihetssystem till non profit-aktörer. De skulle innebära att problemen mer eller mindre består i övriga landet. För att alla ska få en välfärd man kan lita på, oavsett var i landet man bor, så krävs det lagstiftning som sätter stopp för vinstintresset i hela landet, som Vänsterpartiet föreslår.

LO:s förslag

LO vill att en non-profit-princip ska vara huvudprincip i välfärden. Deras modell ligger mycket nära Vänsterpartiets förslag, men med den skillnaden att kommuner och landsting i LO:s förslag ska kunna göra undantag från reglerna (lagstiftningen är dispositiv). De ska då ange skäl för detta, men det finns inga krav på vilka skäl som är tillräckliga. Det betyder alltså att kommersialiseringen av välfärden där kan fortsätta. LO föreslår även att välfärden ska kunna drivas som ”sambolag”, vilket i stora drag motsvarar SVB-bolag och inte på något avgörande sätt skiljer sig från vad vi föreslår.

Miljöpartiets förslag

Miljöpartiet saknar förslag för frågan i stort, vilket i praktiken innebär att de

⁴ SCB 2012 ”Utbildningsstatistisk årsbok”, s. 118.

⁵ Socialstyrelsen 2012 ”Kommunal eller enskild regi, spelar det någon roll?”, s. 20, 22.

accepterar vinsterna. På skolområdet har de föreslagit att aktiebolag som driver skolor ska skriva in i sin bolagsordning att huvudsyftet är utbildning. Men bolagsordningen gäller enligt aktiebolagslagen enbart mellan aktieägarna, d.v.s. enbart dessa kan kräva att den följs. Om en skola prioriterar vinster till aktieägarna framför utbildning så skulle alltså aktieägarna själva kunna agera juridiskt mot det med hänvisning till bolagsordningen, men det är knappast troligt. Vad som står i bolagsordningen innebär inga juridiska skyldigheter gentemot t.ex. kommunerna eller Skolinspektionen. Förslaget blir därför ett slag i luften.